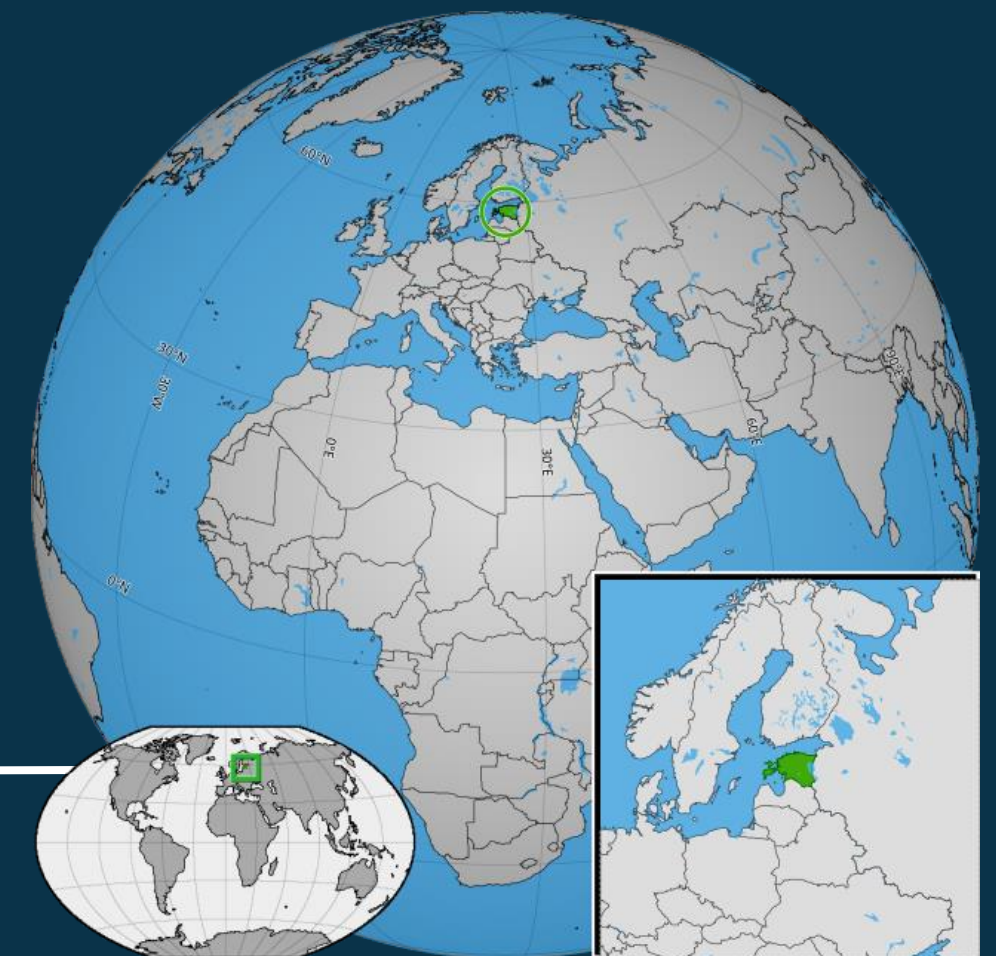

Kes ristib Eestis välismaa kohti?

Peeter Päll, Tiina Laansalu
Eesti Keele Instituut

XX kohanimepäev
23. aprill 2025, Rakvere

Sisu

- Kohanimekorraldus Eestis
 - XIX saj lõpp – XX saj algus
 - 1940.–1960. aastad
 - 1970.–1990. aastad
 - Praegune seis
- Teiste riikide tavad
- Nimevaidluste liigitus
- Kokkuvõte

Kohanimekorraldus

- Eesmärk:
 - Tagada nimekasutuse selgus ja ühemõttelisus
 - Aidata kaasa nimede paremale funktsioneerimisele ühiskonnas
 - Kaitsta põlisnimesid ja identiteeti
- ÜRO on juhtinud rahvusvahelist kohanimekorraldust ligi 70 aastat.

Kohanimekorraldus Eestis (XIX saj lõpp – XX saj algus)

- XIX saj: eesti kirjakeele väljakujunemine
 - Kirjakeele ühtlustamine ja üleminek uuele kirjaviisile
- XX saj algus: keelekorraldus
 - Intensiivne keelearenduse aeg (1912 – u 1930)
 - Väliskohanimesid soovitati kirjutada algkujul, välja arvatud siis, kui kohanimed olid juba iseäraliselt välja arenenud
 - See põhimõte kinnitati 1911. a keelekonverentsil
- 1930. aastad: nimekasutuse stabiliseerumine
 - Nimekasutust aitasid kinnistada sõnaraamatud (eriti VÕS, al 1933) ja Eesti Entsüklopeedia (1932–1940)
 - Endonüümide (kohalike nimede) ja eksonüümide (n-ö väljastpoolt pandud nimede) vahekord kinnistus

Kohanimekorraldus Eestis (1940.–1960. aastad)

- Varane Nõukogude aeg: muutused välisnimede kirjutamises
 - 1940. aastate lõpp – 1950. aastate algus: algatati kampaania kõigi nimede hääldeparastamiseks
 - Eesmärk: isoleerida Eesti välismaailmast
 - Tulemus: eksonüümide hulga järsk kasv
Madriid (Madrid), Liihtenštein (Liechtenstein)
- 1960. aastad: eksonüümide laialdane kasutamine
 - Õigekeelsussõnaraamat 1960: uus kohanimevalimik
 - Võrreldes 1930. aastatega kasvas oluliselt kirjapildimugandite arv
 - Kõigi Euroopa riikide ja nende pealinnade ning suuremate linnade nimed tuli kirjutada hääldeparaselt: *Konstantsa (Constanța), Kostariika (Costa Rica), Milaano (Milano), Naapoli (Napoli)*

Kohanimekorraldus Eestis (1970.–1990. aastad)

- 1970.–1980. aastad: muudatused normingutes
 - Eksonüümide arv hakkas vähenema
 - 1983: vabariiklik õigekeelsuskomisjon (VÕK) kiitis heaks maailma maade ja nende pealinnade nimede loendi
 - Mõned muudatused selles loendis tundusid liiga radikaalsed ja osa eksonüüme taastati hiljem põhinimedeks, nt *Bukarest (București)*, *Kopenhaagen (København)*
- Kohanimede normijad
 - 1960–1993: nimekorralduse küsimusi käsitles VÕK
 - Alates 1993: tööd jätkas Emakeele Seltsi keeleteoimkond

Praegune seis (1)

- Üldpõhimõtted
 - Välisnimed säilitavad enamasti oma algkirjapildi
 - Nimed kirjutatakse ümber ladina tähestikku vastavalt rahvusvahelistele soovitudele
 - Eelistatakse ÜRO süsteeme
 - Kui neid ei ole, siis kasutatakse oma süsteeme (nt kasahhi, kirgiisi ja tadžiki nimede jaoks); mõnel juhul kasutatakse ÜRO süsteemist erinevalt oma traditsioonilist süsteemi (nt vene nimede jaoks)
- Õiguslik raamistik
 - Kodumaiseid kohanimesid käsitleb kohanimeseadus, kuid väliskohanime kohta see ei kehti
 - Välisnimede korraldus on osa üldisest keelekorraldusest
 - Keeletoimkond annab üldisi soovitusi (nt nimede kirjaviisi ja latinisatsiooni kohta) ega otsusta tavaliselt üksiknimede küsimusi

Praegune seis (2)

- Hiljutised otsused
 - 2024: keeleteoimkond kiitis heaks ÜRO 2012. aasta süsteemi valgevene nimede kirjutamiseks ja makedoonia omaladina
 - Soovitused ei ole õiguslikult siduvad
 - Näiteks: 2023. aasta arutelu Kaliningradi „ümbenimetamise“ kohta Königsbergiks
 - Riigikogu välisasjade komisjon soovis ümbenimetamise kinnitust Emakeele Seltsi keeleteoimkonnalt, kuid toimekonnal puudus nimekasutuse muutmiseks õiguslik alus
- Nimepaneku poliitilised aspektid
 - Keeleteoimkond koosneb põhiliselt keeleteadlastest, selle juures tegutseb ka nõuandev välisnimede töörühm
 - Kasvav kohanimede politiseerimine ja nimevaidluste hulga suurenemine
 - Keeleteoimkonnal on keeruline käsitleda poliitiliselt motiveeritud ettepanekuid

Teiste riikide tavad

- Ameerika Ühendriikide kohanimenõukogu
United States Board of Geographic Names, BGN
- Briti ametlikku kasutust määratlev alaline kohanimekomitee
Permanent Committee on Geographical Names for British Official Use, PCGN
- Väljaspool Poola Vabariiki olevate kohanimede normimise komisjon
*Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej
Polskiej, KSNG*
- Mõnede väliskohanimede ametlikud nimekirjad (maanimede, eksonüümide loendid vms) on olemas näiteks Leedus, Prantsusmaal, Saksamaal, Tšehhis ja Ungaris.
- Paljudes riikides, sh Eestis, ei ole ametlikke organeid väliskohanimede ametlikuks fikseerimiseks.

Nimevaidluste liigitelu

1. Maanimed
2. Rahvusvaheliste veekogude nimed
3. Suveräänsusvaidlused
4. Tunnustamata üksused
5. Põlualused või tundlikud kohanimed
6. Riiklikud nimevaidlused
7. Kohalikud nimevaidlused

Maanimed

- Maa mittetunnustamine
 - *Kosovo, Hiina Vabariik (Taiwan)*
- Maanimi on „eksitav“
 - *Makedoonia, Moldova*
- Nime keeleline uudsus
 - *Czechia/Česko, Myanmar/Birma*

Rahvusvaheliste veekogude nimed

- Vaieldavad nimed
 - *Jaapani meri vs. (Korea) Idameri*
 - *Pärsia laht vs. Araabia laht*
 - *Mehhiko laht vs. Ameerika laht*
- Mittevaieldavad nimed
 - *Balti meri, saksa Ostsee 'idameri' (eesti Läänemeri)*
 - *Botnia laht, soome Pohjanlahti (eesti Põhjalaht)*
 - *? La Manche, Inglise kanal*
 - *? Riia laht, Liivi laht*

Suveräänsusvaidlused

Maa või piirkonna identiteedi tugevdamine

- Aserbaidžaan, Karnataka (India), Kasahstan, Kataloonia (Hispaania), Küpros, Moldova, Ukraina (*Kiiev* vs. *Kõjiv*)

Võistlevad suveräänsustaotlused

- *Falklandi saared* (ÜK) vs. *Malviini saared* (Argentina)
- *Spratly saared* vs. *Nansha Qundao* (Hiina) vs. *Kapuluan ng Kalayaan* (Filipiinid) vs. *quần đảo Trường Sa* (Vietnam)
- Nimed okupeeritud Ukraina aladel (*Bahmut* vs. *Artjomovsk*)

Tunnustamata üksused

Mittetunnustamine laieneb ka selle üksuse määratud kohanimedele.

Näited:

- *Abhaasia*
- *Somaalimaa*
- *Lõuna-Osseetia*
- *Transnistria*

Põlualused või tundlikud kohanimed

Näited:

- *Ambazonia* (Kamerunis)
- *Azawad* (Malis)
- *Biafra* (Nigeerias)
- *Ida-Turkestan* (Hiinas)
- *Mandžuuria* (Hiinas)

Riiklikud nimevaidlused

- Näited:
 - *Derry vs. Londonderry* (Iirimaa katoliiklased ja protestandid)
 - Rahvusvähemuste kohanimed mõnedes riikides
 - Poliitiliselt motiveeritud ümbernimetamised
 - Ajalooliste nimede taastamine
 - Nimemuutused haldusreformi käigus

Kohalikud nimevaidlused

- Näiteks:
 - Tänavanimed paljudes linnades
 - Maaüksuste nimede kirjapilt
 - Ühistranspordipeatuste nimevalik
 - Jne

Kokkuvõte

- Kohanimekorraldus hõlmab paljusid aspekte, kuigi tavaliselt vaadeldakse seda puhtlingvistilise tegevusena.
- Nimevaidluste põhjused ei ole enamasti keelelised, vaid on seotud kultuuriliste, ajalooliste ja poliitiliste kaalutlustega.
- Otsuseid nimede kohta väljaspool oma keeleala teevad sageli mitte ainult õpetlased, vaid ka poliitikud.
- Vastus pealkirjas esitatud küsimusele „Kes ristib Eestis välismaa kohti?\": ametlikult ei risti keegi, mistõttu nimevalik on iga keelekasutaja enda otsustada. Praktikas on aga sageli võimalik järgida keeleteoimkonna soovitusi ning ÕSis ja ühendsõnastikus (Sõnaveebis) esitatud nimekujusid.

Aitäh